

Noțiunea priorității: salvare de vestigii sau restaurare

Miklós Szentkirályi

Scopul acestui studiu este prezentarea procesului îndelungat al restaurării, de la conservare până la completare estetică, prin intermediul unui exemplu excelent ilustrabil. De asemenea studiul propune să risipească acea părere eronată care câștigă tot mai mult teren și care pune un accent special pe rolul conservării în protecția obiectelor de artă și pune sub semnul întrebării legitimitatea celor mai elementare completări.

Ca să fim sinceri, îndoiala este oarecum întemeiată, deoarece autorul articolului a întâlnit pe parcursul carierei îndelungate nenumărate reparații sau renoații inutile și arbitrare, care adeseori falsifică semnificația originală a lucrării originale. Dar aceste intervenții regretabile sunt dovada muncii unor ”restauratori” neprofesioniști, fără calificare, care în mod diletant cred, că ”reparația” tuturor defectelor este un proces simplu.

Suntem convinși, că conservarea unei opere de artă, adică prezervarea în starea în care a supraviețuit, fără adăugiri, sau pretenția restaurării valorii estetice la un nivel de așteptat, nu poate rezulta din moda actuală, ci doar din decizie chibzuită.

Principala regulă a restaurării de pictură este respectul absolut față de materialele componente relevante istoric ale operei de artă, conservarea autentică, adică conservarea, și redarea valorilor originale, care pot fi împlinite prin completarea estetică. Prin urmare, din punctul de vedere al protecției obiectelor de artă, trebuie să privim noțiunea conservării și restaurării ca diverse grade din cadrul aceluiși activități.

Dorim să prezentăm toate acestea prin exemplul restaurării operei pictate de Johann Peter Krafft, care a fost crezută pierdută. Am descoperit pictura în depozitul Muzeului de Arte Frumoase,¹ și datorită stării periclitare, am început imediat lucrările de conservare (*foto 1*).

Din cauza stării de conservare și a dimensiunii picturii am organizat o echipă de restauratori,² ca să putem începe la timp și realiza lucrările în mod profesional. Fondul Cultural Național a sprijinit restaurarea prin acordarea finanțării nerambursabile.

Johann Peter Krafft (1780–1856), pictor german stabilit în Viena, a înnoit pictura istorică austriacă. A creat

¹ Pictura a fost probabil salvată de distrugerea finală în timpul celui de al doilea război mondial, prin demontarea de pe șasiu și încolăcirea în grabă pe o bară subțire de lemn. În această stare s-a depozitat în muzeu.

² Membrii echipei: Ildikó Jeszeniczky, Edit Perjés, Ágnes Dicsó, au lucrat cu conducerea autorului.

compozițiile sale istorice sub influența pictorilor francezi J. L. David, F. Gerard și F. Gros.³

În 1809, arhiducele Carol a învins la Aspern oastea lui Napoleon. Krafft a pictat în memoria acestei bătălii una dintre cele mai monumentale opere ale sale (Bătălia de la Aspern *foto 2*). Și tabloul restaurat de noi prelucrează acest eveniment istoric, cu tema Rudolf de Habsburg și călugărul. Artistul a prezentat pictura la curtea regală în anul 1825, împreună cu alte două compoziții cu tema evadării lui Miklós Zrínyi din Szigetvár și încoronarea împăratului Francisc ca rege al maghiarilor.⁴

Rudolf, întemeietorul dinastiei Habsburgilor, a devenit rege german în 1273. Numeroase legende cinstesc faptele sale nobile. Tema populară înfățișată pe acest tablou a devenit celebră în urma baladei scrise de Friedrich Schiller, cu titlul ”Der Graf von Habsburg”. Potrivit baladei, Rudolf s-a întâlnit cu un călugăr pe lângă un pârau. Călugărul se grăbea la un om pe moarte, ca să-i dea ultima împărtășenie. Dar apele învolburate ale pâraului au măturat podețul și astfel călugărul nu a putut trece pe partea cealaltă. Ca să-l ajute, Rudolf i-a oferit calul său. Artistul a prelucrat această temă într-o compoziție splendidă, cu colorit bogat și îndrăzneț, în stil Biedermeier.

Încolăcirea din timpul războiului a fost făcută cu intenții bune, dar a avut efecte devastatoare asupra straturilor de grund și culoare, care s-au aglomerat, s-au desprins de pe suport, s-au fracționat și dezintegrat și suprafața a devenit ca și un mozaic (*foto 3*).

Detaliile pictate realistice și cu colorit bogat au fost aproape ”ascunse” din cauza suprafeței fragmentate și a peliculei de vernis îmbrunit. Pe parcursul conservării⁵ am constatat, că istoria precedentă a obiectului de artă nu a fost fără probleme: suportul original a fost dublat de două ori, prima dată în a doua parte a secolului 19, și încă o dată la începutul secolului 20 (*foto 4*).

Cu tratamentul de conservare am salvat părțile originale ale picturii care au supraviețuit, dar starea deosebit

³ Frodl-Schneemann, M., Johann Peter Krafft, Monografie und Verzeichnis der Gemälde, Wien-München 1984. p. 132. 46. sz.

⁴ Cifka Brigitta: „L'empereur Francois couronné roi de Hongrie” par J. P. Krafft (J. P. Krafft: Încoronarea împăratului Francisc ca rege maghiar). In: Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts 79. 1993. pp. 49–61. 121–126. Picturile care reprezintă evadarea lui Zrínyi și încoronarea lui Francisc au fost restaurate de József Prudzik, și pot fi văzute în expoziția Galeriei Naționale de Artă a Ungariei.

⁵ Consolidarea straturilor de culoare desprinsă s-a făcut cu coletta.

de fragmentată a ridicat problema completării.

A trebuit să decidem despre posibilitățile prezentării, adică măsura completării estetice al tabloului de dimensiuni mari (336,5 x 230 cm).

În acord cu istoricii de artă⁶ ai muzeului, am decis în favoarea completării estetice, dar înainte de aceasta am dezbătut îndelungat posibilitățile de rezolvare.

Mulți dispută problematica completării operelor deteriorate, deoarece tot mai mulți favorizează conservarea și păstrarea în stare neschimbată. Această abordare este un drum fără ieșire, care nu rezolvă problema în părerea noastră. Din punct de vedere estetic, o pictură lacunară, incompletă sau deteriorată poate fi foarte perturbătoare, iar mesajul original poate deveni indescifrabil sau inevaluabil. Din acest motiv mai ales restauratorii, dar și muzeografi cu gândire realistă consideră normal și de dorit, ca o operă de artă moderat completată să fie din nou vizibilă, agreabilă și să fie expusă din nou.

Să vedem, despre ce e vorba?

Mai întâi trebuie să acceptăm și societatea trebuie să ia de cunoștință, că restaurarea – adică tratarea bunurilor culturale, cercetarea procesului de creație al artistului, analiza și examinarea schimbărilor survenite în materialul component al operei de artă –, este muncă de creație cu caracter științific. Restauratorul lucrează cu metode îngrădite de etica și știința restaurării, ținând în respect intenția artistului original. Dar în raport cu nașterea operei originale, restauratorul creează partea lipsă sau deteriorată într-un alt timp, cu caracter unic, care, împreună cu părțile păstrate, conservate și documentate formează în viitor opera de artă restaurată.

Restaurarea include deci, toate procedeele, care refac starea originală, ori cea mai favorabilă din punct de vedere istoric sau estetic a bunurilor culturale deteriorate, schimbate, îmbătrânite, mai mult sau mai puțin fragmentate, diforme din aspect estetic.

Norma noastră principală este, ca intervenția să fie cât mai minimă. Dar definiția acestui minim necesar într-un caz concret este determinat de starea, însemnătatea creației de artă și de deciziile luate în scopul asigurării durabilității acestuia.

A conserva/ restaura înseamnă cu alte cuvinte:

– conservare (conservatio, lat.): păstrează, salvează, prezervă, protejează de deteriorare ulterioară, menține în stare veche, deci, a păstra creația originală sau fragmentul acestuia în stare neschimbată, autentică, luând în considerare scopul realizării, documentând și conservând într-o măsură în care nu împiedică sau nu induce în eroare cercetarea științifică.

⁶ La consultații a luat parte Brigitta Cifka, șefa Colecției Moderne și Miklós Mojzer, director general.

Cifka Brigitta: Johann Peter Krafft: Rudolf von Habsburg und der Priester (Johann Peter Krafft: Rudolf de Habsburg și călugărul). In: Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts 88–89. 1998. pp 115–118. 229–231.

– restaurare (restauo, lat.): a reface, a construi, a reînnoi, a restabili starea originală continuând tratamentul de reconstrucție; a corecta, adică a restaura bunurile culturale din punctul de vedere a durabilității, la un nivel apt pentru prezentare și agreabil pentru publicul larg.

Pentru un restaurator scrupulos bunurile culturale nu sunt numai subiectele sau documentele autentice ale diferitelor domenii științifice, ci sunt în primul rând obiecte ce reprezintă valori estetice.

Suntem de părere, că activitatea redusă numai la procesul de conservare nu duce la rezultate bune, pentru că o creație artistică nu poate fi separată ca document istoric și ca operă de artă.

Această separare rupe unitatea operei, care devine în acest fel neclară și pune sub semnul întrebării sustenabilitatea.

Obiectivul principal al restauratorului este conservarea materialului bunurilor culturale, ce întrupează și transmite spiritualitatea operei și intenția creatoare. De asemenea este datoria restauratorului să cunoască cât mai temeinic istoria, intenția și metodele creatorului și starea de conservare a creației, cu scopul restaurării estetice credibile.

După conservarea picturii lui Krafft, am protejat suprafața pictată cu hârtie japoneză,⁷ înainte de procesul următor: îndepărtarea celor două straturi vechi de pânză de dublare (foto 5). Am făcut conservarea finală a suportului de pânză.⁸ Reîntărirea marginilor tabloului s-a făcut cu fâșii de pânză folosite în strat dublu, impregnate cu rășină sintetică⁹ în care am fixat, la fiecare 10 cm, inele pentru șnur. Prin acestea din urmă s-a efectuat întinderea pânzei cu șuruburi pentru montare rapidă. Am probat și folosit această metodă la picturi de dimensiuni mari, deja restaurate.¹⁰ Importanța acestei metode rezultă din mărimea picturii, deoarece o pictură atât de mare poate fi transportată doar demontată de pe ramă și rulată pe un cilindru.

Cu ajutorul procedeelelor menționate mai sus, am salvat de la pierire pictura care reprezintă o valoare cultural-istorică semnificativă, am păstrat pânza originală fără dublare¹¹ ca și policromia și grundul biedermeier slăbite.

Din cauza stării fragmentate tratamentul de conservare nu a fost îndeajuns, am considerat că completarea estetică la un nivel artistic înalt este foarte importantă (foto 6). Determinarea metodei restaurării și a măsurii retușului era

⁷ Ca adeziv am folosit metil celuloză (Tylose MHB 3000), aplicată cu pensulă lată prin stratul de hârtie japoneză.

⁸ După îndepărtarea stratului protector de hârtie japoneză, am conservat suportul folosind rășină sintetică BEVA 371 (Formula originală Gustav Berger 371, Cod. 011065505).

⁹ BEVA 371.

¹⁰ Szentkirályi M.: Munkácsy Mihály Krisztus Pilátus előtt c. óriáskép restaurálása (Restaurarea picturii de dimensiuni foarte mari "Hristos în fața lui Pilat", pictată de Mihály Munkácsy), Múzeumi Műtárgyvédelem (Conservarea obiectelor de artă) 24. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1995. pp. 35–46.

¹¹ Autorul acestui articol a prezentat posibilitățile păstrării suportului de pânză în stare originală la a 23-a Conferința Națională Anuală a Restauratorilor, la Budapesta, cu titlul: A dubla sau a nu dubla.

o parte esențială a lucrării, deoarece aproximativ 20% din pictură lipsea. Majoritatea acestor lacune au frâns orizontal suprafața picturii, datorându-se rulării.

Pe parcursul lucrărilor am remarcat, că metodologia restaurării asigura pentru noi numeroase trepte și mijloace de la conservarea strictă (stare fragmentată) până la completarea integrală.

Din cauza temei descriptive și pentru că lacunele nu au afectat zone mai însemnate, după numeroase consultații am optat pentru completarea progresivă. Întregirea lacunelor era contestabilă doar în puține locuri. Ne-am străduit să progresăm treptat, și ca completările estetice să fie cu un ton mai deschise decât partea originală, în acest fel am putut controla ca acestea să nu modifice coloritul original al picturii.

Am ajustat retușul¹² cu părțile originale, acestea din urmă fiind normative pentru noi pe durata lucrărilor. În procesul de completare a fost de mare ajutor gravura¹³ lui Franz Kolbe (1789–1865), executată în 1827 (foto 7). Măsura retușului, corect aleasă, a creat nivelul dorit al imaginii de ansamblu, s-a restabilit spațiul picturii și echilibrul coloritului folosit (foto 8-12).

Dr. habil Miklós Szentkirályi

Artist restaurator de pictură

Restaurator șef

Muzeul de Arte Frumoase

1068 Budapesta, str. Szondi nr. 77.

Tel.: +36-30-740-1873

E-mail: miklos.szentkiralyi@szepmuveszeti.hu

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Starea picturii înainte de restaurare.
Foto 2. Gravură făcută după pictura lui Krafft, ce illustrează bătălia din 1809, când arhiducele Carol a învins la Aspern oastea lui Napoleon.
Foto 3. Suprafața extrem de fragmentată.
Foto 4. Pictura făcută în 1825 a fost dublată de două ori.
Foto 5. Suprafața picturii protejată cu un strat de hârtie japoneză.
Foto 6. Pictura conservată, prelevată și chituită.
Foto 7. Gravura lui F. Kolbe, făcută după pictura originală a fost busola restauratorilor în munca de completare estetică.
Foto 8–9. Exemple de completare integrală, detaliu.
Foto 10–11. Înainte și după retuș, detaliu.
Foto 12. Pictura restaurată.

Traducere: Zsuzsánna Váli

¹² Înainte de retușare am peliculizat pictura cu rășină de damar dizolvată în spirt alb. Am avansat cu retușul strat cu strat, cu culoare lazurată, cu ulei amestecat cu rășină de damar, iar în final am aplicat încă un strat de vernis.

¹³ 741 x 776 mm. Inscripția de pe gravură: Peint par P. Kraft/Gravé á Vienne par F. Kolbe 1827./ Dédicé á Son Altesse Imperiale Monseigneur l' Archiduc Charles/ Le Tableau se Trouve au Cabinet de S. A. I. l' Archiduc Charles.